

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет фізичної культури
Кафедра спорту і спортивних ігор

Дипломна робота (проект)
магістра

з теми: «ФОРМУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІВЧАТ ДЛЯ
ГРИ У МІНІ-ФУТБОЛ В УМОВАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ»

Виконав: студент 2 курсу, групи ФК1-М19
спеціальності 014 Середня освіта (Фізична
культура)

Кузів Роман Васильович

Керівник: Костюкевич В.М., доктор наук з
фізичного виховання та спорту, професор

Рецензент: Юрчишин Ю.В., кандидат наук
з фізичного виховання та спорту, доцент

Кам'янець-Подільський – 2020 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ І. СПОРТИВНА ПІДГОТОВКА З МІНІ-ФУТБОЛУ В УМОВАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ	
1.1. Завдання та організація секційних занять з міні-футболу в загальноосвітній школі	6
1.2. Етапи багаторічної підготовки в секції з міні-футболу ..	13
1.3. Теоретико-методичні основи формування спеціальних вмій і навичок в умовах секції ЗОШ	17
	24
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	
2.1. Методи дослідження	26
2.2. Організація дослідження	29
РОЗДІЛ 3 Технічна підготовка юних спортсменок в секції з міні-футболу загальноосвітньої школи	
3.1. Характеристика експериментальної методики початкового навчання технічним елементам в міні-футболі .	31
3.2. Експериментальне обґрунтування програми блокового навчання техніці гри в міні-футбол	34
ВИСНОВКИ	37
ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	39
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	51
ДОДАТКИ	58

ВСТУП

Актуальність теми. Суспільний розвиток останнім часом характеризується інтенсивними процесами, основу яких складає ідея задоволення різноманітних потреб людини в руховій активності з використанням масових видів спорту [6]. У їх середовищі чільне місце займає сучасний міні-футбол (футзал). Ця спортивна гра за короткий термін свого існування увібрала в себе системоутворюючі елементи для інтенсивного розвитку і трансформувалася на рубежі ХХ-ХХІ ст. в автономну модифікацію класичного футболу [67].

В Україні становлення цього різновиду футболу здійснювалося в рамках загальносвітового процесу розвитку міні-футболу. Все більшу прихильність міні-футбол заслуговує серед дітей та юнацтва. Міні-футбол внесений до програми з фізичного виховання всіх освітніх закладів. Проте саме те, що міні-футбол є новим видом спорту існує потреба в систематизованих науково-обґрунтованих практичних і теоретичних рекомендацій щодо ефективної методики підготовки школярів, які займаються в секції з міні-футболу (футзалу) [2, 56].

Реалізація принципу варіативності і різноманіття форм фізичного виховання вимагає відмови від зайвої уніфікації та стандартизації змісту процесу виховання, створення альтернативних програм, що враховують кліматичні умови, національні, культурно-історичні традиції, матеріально-технічну забезпеченість конкретних навчальних закладів, з урахуванням особливостей та інтересів тих, хто займаються і професійних можливостей педагогічних колективів [4]. Доцільність занять зі спортивною спрямованістю давно підтверджена низкою наукових досліджень: уроків з футболу – К. Віхрова (1990), О. Зінченко, А. Васильчука (2002), І. Швикова (2010) та ін.; з волейболу – А. Зав'ялова, Л. Чернова (2000), М. Грибачової (2002), Є. Глінської (2006); з баскетболу – Ж. Козіної (2009), Г. Максимів

(2007), В. Горшкова (2003) тощо. Сьогодні шкільна освіта стоїть перед необхідністю різкого посилення педагогічного змісту навчальної дисципліни «Фізичної культури», докорінної зміни її програмного забезпечення та створення можливо більшої кількості програм з освітньо-методичною спрямованістю, у т.ч. з міні-футболу.

Об'єкт дослідження – навчально-тренувальний процес на етапі початкової підготовки секції з міні-футболу загальноосвітньої школи

Предмет дослідження – засоби і методи технічної підготовки на етапі початкової підготовки.

Мета дослідження – розробити та науково обґрунтувати методику блокової технічної підготовки, спрямованої на формування спеціальних здібностей дівчат, що займаються в секціях з міні-футболу загальноосвітніх шкіл.

Відповідно до мети були визначені такі **завдання**:

1. Вивчити організаційно-методичні основи підготовки юних спортсменок в умовах секції з міні-футболу загальноосвітньої школи.
2. Розробити програму технічної підготовки секції з міні-футболу на основі вивчення доцільного сполучення технічних елементів.
3. Експериментально довести ефективність розробленої програми.

Для вирішення поставлених завдань використано такі **методи дослідження**: теоретичний аналіз і узагальнення даних літературних джерел та ресурсів мережі Інтернет; педагогічні методи дослідження; методи математичної статистики.

Практична значущість результатів дослідження полягає у розробці методики технічної підготовки дівчат 11-13 років, які займаються в секції ЗОШ з міні-футболу на етапі початкової підготовки на основі вивчення сполучень технічних прийомів, які найчастіше виконуються під час змагальної діяльності.

Результати дослідження впроваджено у навчально-тренувальний процес загальноосвітньої школи м. Збаража Тернопільської області.

Особистий внесок автора полягає у постановці проблеми, визначенні мети, завдань дослідження, експериментальному обґрунтуванні методики побудови технічної підготовки дівчат 11-13 років, які займаються в секції з міні-футболі на етапі початкової підготовки, розробці послідовності вивчення технічних прийомів, в аналізі та узагальненні отриманих теоретичних й експериментальних даних.

Апробація результатів дослідження відбувалась під час щорічної звітної наукової конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2019-2020 н.р. Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (23-24 вересня 2020 року).

Структура та обсяг дипломної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, практичних рекомендацій, висновків, списку використаної літератури та додатків. Дипломна робота викладена на сторінках, вміщує 7 таблиці, 4 рисунки. У роботі використано джерел.

ВИСНОВКИ

1. На підставі аналізу літературних джерел виявлено: в Україні створюються всі умови для впровадження в навчальний процес загальноосвітніх закладів уроків фізичної культури за варіативним модулем «Міні-футбол»; фахівці наголошують на необхідності застосування в процесі фізичного виховання та секційних занять з видів спорту навчальних програм; у науково-методичній літературі представлені основи підготовки з міні-футболу юних спортсменів в умовах дитячо-юнацьких шкіл та вдосконалення спортивної майстерності кваліфікованих гравців, проте питання підготовки в умовах секцій з міні-футболу загальноосвітніх шкіл висвітлене недостатньо.

Проведений аналіз методик початкового навчання та запропонованої послідовності вивчення технічних елементів дозволив розробити комплексну програму підготовки юних спортсменок групи початкової підготовки з міні-футболу.

2. Встановлено що одним з дієвих засобів, що позитивно впливає на створення сталої рухової навички гри в міні-футбол є застосування на навчально-тренувальних заняттях секції загальноосвітньої школи навчаючих програм, які передбачають засвоєння не окремих технічних прийомів, а їх нерозривних сполучень.

3. Розроблена навчальна програма враховує всі основні методичні прийоми та відповідає принципам розвиваючого навчання. Педагогічними умовами формування спеціальних здібностей є раціональне планування навчального матеріалу; реалізація педагогічних принципів навчання та спортивного тренування; комплексний підхід; своєчасна корекція навчально-тренувального процесу; забезпечення систематичного педагогічного

контролю і самоконтролю; наявність зворотного зв'язку між тренером та юною спортсменкою.

4. Проведення педагогічного експерименту з упровадженням в практику спортивної підготовки юних футзалісток секції ЗОШ спеціально розробленої програми дозволило зробити висновок про її переваги над традиційною системою початкової підготовки. Позитивні зміни показників технічної підготовленості мали більш виражений характер порівняно з показниками дівчат контрольної групи. Зрушення показників які відбулися в контрольній групі були не такі високі, проте також позитивні, що цілком відповідає етапу підготовки та віковим особливостям дітей досліджуваного віку.

5. Виявлено, що впровадження навчальної програми з техніки гри в міні-футбол в експериментальній групі сприяло більш швидкому оволодінню основними технічними прийомами. Так, швидкість бігу на 30 м з веденням м'яча була покращена на 4,6%, якість жонгливання м'ячем покращилася на 55,8%, швидкість обведення стійок зменшилась на 7,5%, загальний час виконання комплексної вправи знизився на 15%. Приріст всіх показників технічної підготовленості юних спортсменок був статистично достовірним ($P < 0,05$).

6. Визначено, що одним із шляхів підвищення рухової активності школярів є залучення їх до секційної роботи в умовах загальноосвітньої школи. Міні-футбол в останні роки набуває все більшої популярності у молоді, що пояснюється його видовищністю, можливістю проводити тренувальні заняття та змагання безперервно весь рік. Структура та зміст підготовки в секції з міні-футболу може будуватися на основі програми ДЮСШ, однак повинна відповідати режиму шкільного навчання. Для ефективного тренувального процесу необхідна адміністративна допомога у

вигляді підготовки спортивних майданчиків, забезпечення інвентарю тощо.

Етапи багаторічної підготовки в умовах секції ЗОШ відповідають етапам підготовки в ДЮСШ, проте мають ширші вікові межі спортсменів та спрощені правила переводу з етапу на етап. Основна мета підготовки в секції ЗОШ – залучення дітей до занять спортом, зміцнення здоров'я, підвищення рівня їхньої підготовленості, на відміну від тренувального процесу в ДЮСШ, де основною метою є досягнення високих спортивних результатів.

Формування спеціальних вмінь і навичок відбувається за рахунок щільної співпраці вчителя-тренера й учня-спортмена на основі розроблених програм підготовки. На сьогоднішній день багато досліджень проведено щодо підготовки в класичному футболі, однак все більша популярність міні-футболу вимагає проведення спеціальних досліджень щодо створення програм підготовки.

7. За допомогою аналізу методичних джерел було встановлено, що програми підготовки для ДЮСШ різних авторів, крім французьких, пропонують вивчати кожний технічний прийом окремо в різній послідовності, деякі з них мають схожість та відмінності між собою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдулкадыров А. А. Соотношение физической и технической подготовки юных футболистов 11-14 лет на этапе начальной спортивной специализации : автореф. дис. на соискание научной степени канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания и спортивной тренировки (включая методику лечебной физкультуры)» / А. А. Абдулкадыров. – Л., 1982. – 21 с.
2. Алиев Э. Г. Мини-футбол в школе / Э. Г. Алиев, С. Н. Андреев. – М. : Советский спорт, 2006. – 224 с.
3. Андреев С. Н. Играй в мини-футбол / С. Н. Андреев. – М. : Физкультура и спорт, 1989. – 46 с.
4. Андреев С. Н. Мини-футбол : [методическое пособие] / С. Н. Андреев, В. С. Левин. – Липецк : ГУ РОГ «Липецкая газета», 2004. – 496 с.
5. Андреев С. Н. Мини-футбол. Многолетняя подготовка юных футболистов в спортивных школах : [монография] / С. Н. Андреев, В. С. Левин, Э. Г. Алиев. – М. : Советский спорт, 2008. – 304 с.
6. Бальсевич В. К. Методические принципы исследований по проблеме отбора и спортивной ориентации / В. К. Бальсевич // Теория и практика физической культуры. – 1986. – №1. – С. 31-34.
7. Балан Б. А. Особенности подготовки студенческих сборных команд по футзалу к краткосрочным соревнованиям / Б. А. Балан, Г. В. Лунин // Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта – 2012. – №1. – С. 13-16.
8. Без'язичний Б. І. Дослідження особливостей змагальної діяльності у міні-футболі. / Б. І. Без'язичний, О. В. Сірий // Педагогіка, психологія та методико біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. [за редакцією Єрмакова С. С.]. – Харків : ХДАДМ (XXIII), 1999. – №20. – С. 14-

15.

9. Бриль М. С. Отбор в спортивных играх / М. С. Бриль. – М. : Физкультура и спорт, 1980. – 128 с.

10. Бубе Х. Тесты в спортивной практике / Х. Бубе [и др.]. – М. : Физкультура и спорт, 1968. – 238 с.

11. Веревкин М. П. Мини-футбол в школе / М. П. Веревкин. – М. : СпортАкадемПресс, 2004. – 100 с.

12. Вихров К. Педагогический контроль в процессе тренировки / К. Вихров, В. Догадайло. – К. : Научно-методический отдел Федерации футбола Украины, 2000. – 66 с.

13. Вихров К. Л. Игры в тренировке футболистов / К. Л. Вихров. – К. : Здоровье, 1983. – 91 с.

14. Вихров К. Л. Футбол в школе / К. Л. Вихров. – К. : Радянська школа, 1990. – 188 с.

15. Волков Л. В. Обучение и воспитание юного спортсмена / Л. В. Волков. – К. : Здоров'я, 1984. – 144 с.

16. Волков Л. В. Теория и методика детского и юношеского спорта / Л. В. Волков. – К. : Олимпийская литература, 2002. – 244 с.

17. Гужаловский А. А. Этапность развития физических (двигательных) качеств и проблема оптимизации физической подготовки детей школьного возраста : автореф. дис. на соискание научной степени доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания и спортивной тренировки (включая методику лечебной физкультуры)» / А. А. Гужаловский. – М., 1979. – 26 с.

18. Годик М. А. Контроль тренировочных и соревновательных нагрузок / М. А. Годик. – М. : Физкультура и спорт, 1980. – 136 с.

19. Голомазов С. В. Футбол. Теоретические основы и методика контроля технического мастерства / С. В. Голомазов, Б. Г. Чирва. – М. : Спорт Академ Пресс, 2000. – 80 с.

20. Голомазов С. В. Футбол. Теория и методика футбола. Техника игры.

Том 1. / С. В. Голомазов, Б. Г. Чирва. – М. : ТВТ Дивизион, 2008. – 476 с.

21.Гриндлер К. Техническая и тактическая подготовка футболистов / К. Гриндлер, Х. Пальке, Х. Хелемс. – М. : Физкультура и спорт, 1976. – 256 с.

22.Довідник учителя фізичної культури в запитаннях та відповідях / [упоряд. В. І. Федорчук]. – Х. : Веста : Видавництво «Ранок», 2007. – 320 с.

23.Дулібський А. В. Комплексний контроль у процесі підготовки команд з футболу : [практикум з футболу] / А. В. Дулібський, Б. А. Виноградський. – К. : Науково-методичний (технічний) комітет Федерації футболу України, 2003. – С. 69-78.

24.Дулібський А. В. Техніко-тактична підготовка юних футболістів / А. В. Дулібський, Й. Г. Фалес – К. : Науково-методичний (технічний) комітет Федерації футболу України, 2001. – С. 61-65.

25.Жмарев Н. В. Управленческая и организационная деятельность тренера / Н. В. Жмарев. – К. : Здоровье, 1986. – 126 с.

26.Журид С. Н. Эффективность применения стандартных тренировочных заданий в решении стратегии защитных действий футбольных команд : [практикум з футболу] / С. Н. Журид. – К. : Науково-методичний (технічний) комітет Федерації футболу України, 2003. – С. 31.

27.Залойко В. Аналіз техніко-тактичних дій футзалістів високої кваліфікації / В. Залойко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2006. – № 4. – С. 49-51.

28.Запорожанов В. А. Контроль в спортивной тренировке / В. А. Запорожанов. – К. : Здоров'я, 1988. – 144 с.

29.Зеленцов А. М. Моделирование тренировки в футболе / А. М. Зеленцов, В. В. Лобановский. – К.: Здоровье, 1986. – 126 с.

30.Иванов В. В. Комплексный контроль в подготовке спортсменов / В. В. Иванов. – М. : Физкультура и спорт, 1987. – 256 с., ил.

31.Коренберг В. В. Спортивная метрология : словарь-справочник : [учебное пособие] / В. В. Коренберг. – М. : Советский спорт, 2004. – 340 с.

32.Кочетков А. П. Управление футбольной командой / А. П. Кочетков.

– М. : Астрель, 2002. – 192 с.

33. Качалин Г.Ф. Тактика в футболе / Г. Ф. Качалин. – М. : Физкультура и спорт, 1976. – 177 с.

34. Качани Л. Тренировка футболистов / Л. Качани, Л. Горский; [пер. со словац. А.Н.Самыгина]. – Братислава : Шпорт, 1984. – 239 с.

35. Келлер В. С. Індивідуальне тренування футболістів / В. С. Келлер, В. В. Соломонко. – К. : Здоров'я, 1975. – 78 с.

36. Кириллов А. А. Исследование физической работоспособности у футболистов : автореф. дис. на соискание научной степени кандидата пед. наук : спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания и спортивной тренировки (включая методику лечебной физкультуры)» / А. А. Кириллов. – М., 1978. – 18 с.

37. Костюкевич В. М. Футбол : навчальний посібник для студентів факультетів фізичного виховання університетів і педагогічних інститутів / В. М. Костюкевич. – К.-Вінниця : ВАТ «Віноблдрукарня», 1997. – 260 с.

38. Костюкевич В. М. Дипломна робота : структура, зміст, методика написання / В. М. Костюкевич. – В. : ТОВ фірма «Планер», 2005. – 203 с.

39. Лаптев А. Л. Режим футболиста / А. Л. Лаптев. – М. : Физкультура и спорт, 1985. – 79 с.

40. Левчук В. Є. Міні-футбол : вправи, ігри, стандарти : [метод. посіб.] / В. Є. Левчук. – Л. : Українські технології, 2006. – 116 с.

41. Лисенчук Г. А. Технология оценки потенциальных возможностей футболистов детского возраста / Г. А. Лисенчук // Наука в олимпийском спорте. – 2002. – №3-4. – С. 45-48.

42. Максименко И. Контроль физической и технической подготовленности футболистов в спортивных секциях школ и ДЮСШ / И. Максименко // Спортивный вiсник Придніпров'я. – 2004. – №7. – С. 17-20.

43. Матяш В. В. Аналіз послідовності навчання технічним прийомам юних футболістів / В. В. Матяш, О. О. Мітова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту – 2011. – №11. –

С. 74-76.

44.Мини-футбол (футзал) : примерная программа для детско-юношеских спортивных школ, специализированных детско-юношеских школ олимпийского резерва : [текст] / С. Н. Андреев, Э. Г. Алиев, В. С. Левин, К. В. Еременко. – М. : Советский спорт, 2010. – 96 с., ил.

45.Мукиан Майкл. Все о тренировке юного футболиста / Майкл Мукиан, Дин Дьюрст; [пер. с англ.]. – М. : АСТ : Сатрель, 2008. – XVIII, 235 [3] с., ил.

46.Мутко В. Л. Мини-футбол – игра для всех : [текст] / В. Л. Мутко, С. Н. Андреев, Э. Г. Алиев. – [2-е изд.]. – М. : Советский спорт, 2008. – 264 с.

47.Овраменко В.Г. Футбол. Навчальна робоча для ДЮСШ та СДЮСШОР / В. Г. Овраменко, О. Є. Бабарико, В. І. Гончаренко, О. Н. Джус. – К., 2003. – 103 с.

48.Основы математической статистики : учебное пособие для институтов физической культуры / под ред В. С. Иванова. – М. : Физкультура и спорт, 1990. – 176 с.

49.Основы управления подготовкой юных спортсменов / под ред. М. Я. Набатниковой. – М. : Физкультура и спорт, 1982. – 280 с.

50.Осташев П. В. Прогнозирование способностей футболиста / П. В. Осташев. – М. : Физкультура и спорт, 1982. – 96 с.

51.Палфан Янош. Подготовка молодого футболиста / Янош Палфан – М. : Физкультура и спорт, 1973. – 215 с.

52.Петров О. П. Методика навчання футболу : навчально-методичний посібник / О. П. Петров. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний університет, редакційно-видавничий відділ, 2006. – 128 с.

53.Платонов В. Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте / В. Н. Платонов. – К. : Олимпийская литература, 1997. – 583 с.

54.Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практическое приложение / В. Н. Платонов. – К. :

Олимпийская литература, 2004. – 808 с.

55.Плон Б. И. Новая школа в футбольной тренировке / Б. И. Плон. – [изд. 2-е, испр. и дополн.]. – М. : Олимпия, Человек, 2008. – 240 с.: ил.

56.Полуренко К. Л. Модельно-целевая программа технико-тактической подготовки студенческих команд по мини-футболу : [текст] / К. Л. Полуренко // Вестник Новосибирского государственного университета. Серия : Педагогика. – Новосибирск : Редакционно-издательский центр НГУ, 2007. – Т. 8. – Вып. 1. – С. 18-22.

57.Пронин А. И. Мини-футбол / А. И. Пронин // Физическая культура в школе. – 2000. – №8. – С. 61-69.

58.Пшибыльски В. Критерии оценки подготовленности футболистов детско-юношеского возраста / В. Пшибыльски // Наука в олимпийском спорте. – 1997. – №2. – С. 23-28.

59.Романенко В.С. Тренировка футболистов / В. С. Романенко, О. Н. Джус, М. Е. Догадин. – К. : Здоров'я, 1987. – 261 с.

60.Романенко В. С. Книга тренера по футболу / В. С. Романенко, О. Н. Джус, М. Е. Догадин. – К. : Здоров'я, 1988. – 252 с.

61.Сассо Э. Футбольный тренер / [предисловие А. Виччини; «Уроки футбола» Дж. Трапатони; пер. с итал.] / Э. Сассо. – М. : Спорт, Олимпия Пресс, 2003. – 200 с.

62.Соломонко В. В. Побудова навчально-тренувальних занять з міні-футболу з урахуванням їхнього змісту і спрямованості / В. В. Соломонко, Г. А. Лисенчук, О. В. Соломонко. – К. : Олімпійська література, 1995. – 37 с.

63.Соломонко В. В. Футбол : підр. для студ. вузів фіз. вих. і спорту / В. В. Соломонко, Г. А. Лисенчук, О. В. Соломонко. – К. : Олімпійська література, 1997. – 286 с.

64.Соломонко В. В. Побудова тренувальних занять з футболу / В. В. Соломонко, О. В. Соломонко. – К. : Технічний комітет Федерації футболу України, 2005. – 40 с.

65.Спортивная метрология : учебник для институтов физической

культури / под ред. В. М. Зациорского. – М. : Физкультура и спорт, 1982. – 256 с.

66. Спортивні ігри : навчальний посібник для студентів факультетів фізичної культури педагогічних вищих навчальних закладів : у 2 томах: / [Ж. Л. Козіна, Ю. М. Поярков, О. В. Церковна, В. О. Воробйова]; під ред. Ж. Л. Козіної. – Том 1: Загальні основи теорії і методики спортивних ігор. – Харків : Вид-во «Точка», 2010. – 200 с.

67. Спортивные игры : Техника, тактика, методики обучения : учебник для студ. высш. пед. учебн. заведений / Ю. Д. Железняк, Ю. М. Портнов, В. П. Савин, А. В. Лексаков; [под ред. Ю. Д. Железняка, Ю. М. Портнова]. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 520 с.

68. Стасюк І. І. Особливості побудови тренувального процесу футзальної команди в підготовчому періоді / І. І. Стасюк // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – Вип. 3. – С. 69-79.

69. Статистика. Обработка спортивных данных на компьютере : учебное пособие для студ. высш. учеб. завед. физ. культ / под ред. М. П. Шестакова и Г. И. Попова. – М. : СпортАкадемПресс, 2002. – 278 с.

70. Фалес Й. Г. Тестування у футболі та міні-футболі : метод. посіб. / Й. Г. Фалес, В. Є. Левчук. – Львів : НФВ «Українські технології», 2005. – 112 с.

71. Футбол : Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності. – К. : Республіканський науково-методичний кабінет Державного комітету України з питань фізичної культури і спорту, 2003. – 105 с.

72. Футбол : учебник для институтов физической культуры / под ред. Полишкиса М. С., Выжгина В. А. – М. : Физкультура, образование и наука, 1999. – 254 с., ил.

73. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації».

– К., 1998. – 26 с.

74. Чанади Арпад. Футбол. Техника / Арпад Чанади. – М.: Физкультура и спорт, 1978. – 253 с., ил.